

НАЙКОРОТША НЕСТАНДАРТНА ДОВІДКА-ОБ'ЄКТИВКА ПРО ОСОБИСТІТЬ ГЕННАДІЯ ХАРЛАМПІЙОВИЧА МАЦУКУ

Нове видання НАН України «Геннадій Мацука. У світі молекул і генів» випустило у цьому році видавництво «Академперіодика» (науковий редактор Г.В. Єльська, академік НАН України).

Книгу присвячено видатному вченому – молекулярному біологу, академіку НАН України Геннадію Харлампійовичу Мацуці.

У ній уміщено спогади колег, учнів, друзів і рідних.

Як кожний хлопчина, що зростав біля моря, він мріяв стати капітаном.

Але до військово-морського училища етнічного грека не взяли через «п'яту графу».

Проте Геннадій Мацука став капітаном як перший директор нового в системі Національної академії наук України Інституту молекулярної біології і генетики.

30 років він упевнено вів свій корабель уперед попри будь-які бурі й негаразди.

Звичайний зовні, Геннадій Харлампійович був Особистістю винятковою. Кожна Особа за визначенням «Особистість» виняткова. Для Геннадія Харлампійовича ця винятковість, за моєю суто індивідуально-суб'єктивною оцінкою, була сумою трьох основних складових. І на перше місце я б поставив «демпферність» – здатність все стресове гасити. Проблем, нападок, закулісся та іншого, здатного вивести з себе, зірвати, зім'яти, на шляху Геннадія Харлампійовича вистачало з надлишком. Зазвичай у таких випадках говорять так: «Він умів тримати удар». Але Геннадій Харлампійович умів більше – він гасив удар, умів не реагувати ні на що таке. А далі спрацьовували час, реакція оточуючих, непомітні зрушення тощо. Хвилі згасали до наступного шторму. І так – «всю дорогу». А дорога була – ой якою вибоїстою. І «сало за шкуру» йому заливали «вищестоящі товариші» часто, із задоволенням і дуже кваліфіковано.

Другою його основною рисою я б зазначив вміння нікому не заважати робити свою справу. Взагалі-то таке важко уявити. У кожній людини є свої вподобання, своє бачення та інше своє. І кожен це «своє» неминуче реалізує – свідомо, активно, явно, чи несвідомо, в підсвідомості, неявно. Завжди і всюди в силу своїх можливостей.

У Геннадія Харлампійовича, як директора, таких можливостей було предостатньо. Але він умів цього не робити. Зазвичай обмін думками з начальством зводиться до того, що підлеглий приходить зі своєю думкою, а йде з думкою начальника. Особливістю Геннадія Харлампійовича було те, що він умів бути не начальником, а колегою. Для нього все було не просто припустимим, прийнятним. Воно, це саме «все», було нормальним, гарним, таким, що розвивається і підтримується. В результаті нестандартне рішення існуючих наукових завдань, готовність до виконання будь-чого нового, незвичайні ідеї, обговорення і все, що є «науковим життям», розвивалося стрімко, у всіх напрямках, часто з випередженням «світового рівня» (разючого терміну в своєму тупо бюрократичному сенсі сьогоденного дня).

І нарешті, ключовою особливістю Геннадія Харлампійовича я вважаю те, що формально називають «відданість

науці», а насправді – суть, інтелектуальну природу людини, тобто ставлення до науки як до головного в житті. На третє місце я ставлю цю рису не за значенням, а тому, що без перших двох її по-справжньому не можна і зрозуміти. А саме вона дозволяла Геннадію Харлампійовичу гасити все, що заважало науковій роботі і Інституту, і його власній. Таке ставлення до науки забезпечувало не терпимість, а сприйняття всього нового і незвичайного, що творилося, висловлювалося, описувалося кожним співробітником і всіма разом. Це все і визначало тоді суть, дух Інституту молекулярної біології і генетики.

Сергій Михайлович Гершензон створив Інститут науково-організаційно і заклав фундамент наукових напрямків. Хоча чисто формально тоді він називався «сектором», а не інститутом.

Геннадій Харлампійович Мацука забезпечив формування науково-інтелектуального розвитку, при ньому вже і формально, і фактично, Інституту, який (в особі його колективу) постійно і дуже продуктивно взаємодіяв із вченими Радянського Союзу, які нині є легендами світової науки – **Енгельгардтом, Басевим, Спіріним, Овчинниковим** та ін. До нас, на організовані Інститутом конференції, приїжджали цікаві (не хочу вживати засмальцьовані терміни «видатні», «відомі») вчені з усього світу. Співробітники Інституту працювали в кращих лабораторіях світу. А молодь, яка загартувалась у нашому колективі, у великій кількості осіла назавжди за кордоном і зробила реальний внесок у розвиток світової науки.

Але закони біології суворі й безжалюгідні, а час невблаганний. І відчувши, що він вже не може робити справу так, як треба, і, більш того, може статися, що почне їй заважати, Геннадій Харлампійович тихо пішов, передавши «все» своїй першій аспірантці, яку він вивів крутими сходами науки в академіки – **Ганні Валентинівні Єльській**.

Але – це вже інша глава історії Інституту. ■

Віталій Кордюм,

член-кореспондент НАН України, академік НАМН України, завідувач відділу регуляторних механізмів клітини ІМБГ НАН України, м. Київ